

Ewa Trzaskowska
Paweł Adamiec

ASPEKTY WYPOCZYNKOWE NA OSIEDLACH LUBELSKIEJ SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ W LUBLINIE – POZYTYWNE PRZYKŁADY PRZEMIAN

Streszczenie. Zmiany zachodzące w społeczeństwie w zakresie struktury wiekowej, potrzeb czy preferencji mieszkańców osiedli powodują, że ich przestrzeń życiowa wymaga ciągłej modernizacji. Bezproblemowe funkcjonowanie tego typu przestrzeni gwarantują zmiany ich programów funkcjonalnych co 10-20 lat, uwzględniające aktualne potrzeby. Dobrym przykładem w zakresie tej tematyki jest Lubelska Spółdzielnia Mieszkaniowa (LSM), która przy współpracy z Instytutem Architektury Krajobrazu podjęła się procesu modernizacyjnego. Działania polegają na rozbudowie systemu wypoczynkowego, usprawnieniu funkcjonowania przestrzeni, podniesieniu jej atrakcyjności i estetyki z uwzględnieniem aspektów ekologicznych oraz krajobrazowych. Projekty są systematycznie realizowane, co pozwala weryfikować zasadność poszczególnych działań. Jednocześnie utwierdza realizatorów, że nadawanie przestrzeni wypoczynkowej nowej rangi powoduje pozytywne zmiany w stosunku mieszkańców do środowiska przyrodniczego oraz podnosi jakość relacji pomiędzy użytkownikami osiedli.

Słowa kluczowe: osiedla, zieleń osiedlowa, wypoczynek w mieście

Wstęp

Tereny zieleni osiedlowej, zlokalizowane w sąsiedztwie budynku, mają bezpośredni wpływ na komfort zamieszkania i wypoczynku (Wycichowska 2010). Jest to tym bardziej ważne, że współczesne przemiany gospodarcze oraz sprostanie wymogom konkurencyjności wymuszają podejmowanie pracy na kilku etatach, a także konieczność doksztalcania. Brakuje wolnego czasu na wyjazdy poza miasto, aby odpoczywać w krajobrazie naturalnym. Osoby starsze prawie w ogóle nie przemieszczają się na duże odległości ze względu na stan zdrowia. Mieszkanie i jego najbliższe otoczenie staje się miejscem, gdzie człowiek spędza większość wolnego czasu (Chybalska 2003). Tereny zieleni osiedlowej powinny sprostać tym wymaganiom, ale standard ich zagospodarowania jest bardzo różny i po wielu latach przestają one pełnić funkcje im postawione. Szukając rozwiązań, modernizację i humanizację osiedli należy poszerzyć o działania związane z dostosowaniem programu zagospodarowania do potrzeb mieszkańców. Formy i upodobania osób wypoczywających są różne, ale w przypadku osiedli należy uwzględnić potrzeby ogółu użytkowników i wiek adresatów.

Na osiedlach LSM-u największą grupę stanowią seniorzy i dzieci. O ile ta ostatnia znajduje się w centrum uwagi – bogata jest literatura dotycząca tych zagadnień (Kosmala 1979, 1980, 2003) to zjawisko aktywności fizycznej ludzi starszych, realizowanej na terenach otwartych, zauważono w Polsce niedawno (Gawłowska 2009, Chybalska 2007, 2009, 2010, Baranowski, Dankowska 2007, Czałczyńska-Podolska 2007). Nadal mało jest pozytywnych

przykładów związanych z dostosowaniem potrzeb człowieka odnośnie zamieszkania i wypoczynku zmieniających się w czasie, co wynika ze zmian pokoleniowych i wieku użytkowników. W pracy przedstawione zostały doświadczenia z realizacji projektów i działań podejmowanych na osiedlach mieszkaniowych LSM, które mają na celu poprawę elementów wypoczynkowych, struktury ekologicznej, zwiększania różnorodności biologicznej i zachowania charakteru nadanego tym osiedlom przez projektantów. Praca może być przyczynkiem do modernizacji i humanizacji osiedli mieszkaniowych, zapewniającym mieszkańcom takie warunki zamieszkania i wypoczynku, które zaspokajałyby wszystkie potrzeby.

Cel i przedmiot

Celem pracy jest pokazanie dobrych przykładów przemian, dostosowania systemu wypoczynkowego do potrzeb mieszkańców osiedli. Zaprezentowano działania podejmowane przez władze LSM we współpracy z Instytutem Architektury Krajobrazu KUL, które przyczyniają się do modernizacji zieleni osiedlowej. Przedstawiono kroki i cele, jakie przyświecały realizacji tych zadań. Pierwszym była identyfikacja głównych kierunków przemian zachodzących przez ostatnie dekady w zespołach mieszkaniowych, określenie determinant przemian, diagnozy stanu, w jakim obecnie znajdują się zieleń osiedlowa i elementy wypoczynkowe. Na osiedlach przeprowadzono:

- pełną inwentaryzację flory oraz kompleksową dokumentację środowiska (diagnoza i ocena stanu) z rozróżnieniem na grupy: drzew, krzewów, krzewinek, pnączy, rabat, skalniaków, przedogródków, trawników oraz zieleni balkonów,
- identyfikację podstawowych problemów i konfliktów na obszarach przyrodniczych,
- ocenę roli zieleni występującej jako ostoi dla zwierząt,
- inwentaryzację elementów zagospodarowania terenu w oparciu o elementy małej architektury i wyposażenia, sieci infrastrukturalne, typy nawierzchni,
- szczegółową inwentaryzację istniejącej infrastruktury wypoczynkowej,
- analizę sensualną opierającą się na wywiadzie środowiskowym,
- analizę funkcjonalno-przestrzenną obejmującą LSM oraz tereny otaczające,
- analizę dostępności w oparciu o grupy: użytkownicy, osoby zagrażające mieszkańcom lub terenowi, zwierzęta, osoby niepełnosprawne, obsługa terenu oraz służby: policja, straż pożarna, pogotowie,
- analizę kompozycyjno-przestrzenną na podstawie stanu obecnego, z uwzględnieniem założeń i realizacji od lat pięćdziesiątych,
- analizę natężenia ruchu dotyczącą terenów osiedli oraz okolic (ciągi komunikacyjne piesze i jezdne, ścieżki rowerowe),
- analizę historyczną i badania aspektów kulturowych.

Charakterystyka terenu badań

W skład Lubelskiej Spółdzielni Mieszkaniowej (LSM) wchodzi 7 osiedli: Mickiewicza (1958), Słowackiego (1964), Piastowskie (1967), Krasieńskiego (1970), Sienkiewicza (1973), Konopnickiej (1973) i Prusa (1973). Na osiedlach w sposób optymalny wykorzystywano warunki terenowe fizjograficzne. W projektach wykazano wyjątkową troskę o to, aby nie zagubić potrzeb człowieka, stwarzając mu optymalne warunki mieszkania w otoczeniu zieleni. Zarówno projektanci jak i Zarząd LSM już od początku zerwali z ówczesną tradycją tzw. osiedli niczyich. Pomimo zastosowania typowych elementów konstrukcyjnych stosując indywidualne rozwiązania, stworzono atrakcyjne zespoły mieszkaniowe o wyraźnej tożsamości krajobrazowej. Wewnątrz osiedli prowadzono tylko drogi dla ruchu lokalnego, oddzielając ruch kołowy od pieszego (Denys 2007).

Specyficzny układ sprawia, że pomiędzy większością bloków powstały półzamknięte, zaciszne wnętrza. Każda taka przestrzeń między blokami miała własny plac zabaw. Założono 106 placów gier i zabaw dla dzieci, 12 boisk szkolnych i osiedlowych wielofunkcyjnych. Osiedla LSM wyróżniały się bogactwem roślin, wprowadzeniem rzadkich gatunków ozdobnych. Ogrody osiedlowe dawały ludziom poczucie całkowicie odmienionych warunków życia, zgodnych z różnorodnymi potrzebami dorosłych, dzieci i młodzieży oraz z ich potrzebą kontaktu z przyrodą, zabaw, wypoczynku z zaspokojeniem poczucia estetyki i ładu przestrzennego w miejscu zamieszkania. Z życiem Spółdzielni ściśle związana była praca kulturalna i oświatowa, między innymi za sprawą działających na każdym z osiedli domów kultury. Funkcjonowały również koła, kluby młodzieżowe i kobiet, prowadzące działalność społeczną oraz ogniska, świetlice, które miały niebagatelny wpływ na kształtowanie poczucia tożsamości i integrację lokalnego środowiska (Ochalska 2007). Doświadczenia i osiągnięcia LSM były wzorcem i stanowiły przykład dla innych spółdzielni mieszkaniowych. W 1976 r. zainaugurowano Lubelskie Spotkania Plastyczne. Dzięki artystom przestrzeń wszystkich osiedli LSM-u wzbogaciła się o rzeźby, mozaiki, malowidła ścienne. Do dnia dzisiejszego ozdabiają one wnętrza wypoczynkowe, nadając wartości kulturowe poszczególnym miejscom. Są wśród nich np. metaloplastyki w postaci krokodyla, strusia, łyżwiarzy; rzeźby kamienne: foka, niedźwiedź, delfin oraz formy abstrakcyjne.

Dzielnice miały uzupełniać i wzbogacać funkcjonalnie i przestrzennie: Centrum usługowo-rekreacyjne przy ulicy Zana, park rekreacyjny – dzielnicowy Rury oraz dzielnicowy park sportowy na Globusie. Plany te nie zostały w pełni zrealizowane, a wręcz w niektórych przypadkach w wyniku polityki miasta, zupełnie od nich odstąpiono.

Przemiany struktury funkcjonalno-przestrzennej

Po 1990 r. rozpoczęto prace modernizacyjne dzielnicy i jej dostosowania do nowych warunków ustrojowych. Władze Spółdzielni podjęły działania idące w kierunku podniesienia poziomu jakości budynków (zmiana elewacji, poprawa stanu technicznego) i zagospodarowania oraz utrzymania charakteru parkowego zieleni. Do dzisiaj przywiązuje się dużą uwagę do tych aspektów. Niepokojące są zaś działania władz Miasta, pozwalające na zmianę pierwotnych założeń w różnych części dzielnicy. Można zaobserwować wiele

negatywnych efektów realizacji, deformujących program Centrum (np. powstanie budynków mieszkalnych zamiast usługowych w jednym z sektorów) i nieodwracalnie niszczących jego strukturę, a więc jakość funkcjonalno-przestrzenną całości założenia dzielnicy. Do błędów należy zaliczyć:

- budowę dużych apartamentowców w strefie przeznaczonej pod zabudowę niską oraz pojedynczych budynków mieszkalnych bez zaplecza wypoczynkowego,
- groźbę nowych inwestycji, co zwiększa ruch na osiedlowych uliczkach, ale także powoduje, że mieszkańcy tych bloków korzystają z parkingów, zieleni i urządzeń utrzymywanych ze składek mieszkańców dzielnicy LSM,
- ogólną dewastację istniejącej zieleni bez uwzględnienia możliwości wykorzystania jej w nowo powstających obiektach.

Powyższe działania prowadzą do niszczenia spójnego układu dzielnicy, zagęszczenia zabudowy, co wpływa również na obniżenie wartości starszych mieszkań. Struktura Centrum wzorowana na sprawdzonych przykładach brytyjskich, została całkowicie zmieniona i skomercjalizowana. Również powierzchnia Parku Rury została znacznie zmniejszona poprzez zabudowę i odcięcie połączeń z terenami zieleni osiedlowej. Na głównym otwarciu widokowym parku wybudowano market Media Markt z dużym parkingiem. Podobnie Park sportowy nie oparł się wprowadzeniu w jego wnętrze budynków, co w znaczący sposób zniszczyło pierwotną koncepcję założenia. Obecnie działa tam hala sportowo-widowiskowa, wyciąg narciarski i tor saneczkowy (Dylewski 2007). Widoczne są tendencje do powiększenia udziału obszarów komercyjnych w postaci obiektów handlowych (Biedronka, Komfort, Media Markt, apteki, banki, lokale usługowe) oraz niekomercyjnych (np. zabudowa sakralna).

Problemem pozostaje wzmożony ruch m.in. na ul. Wallenroda i Rymwida, które stały się najbardziej zatłoczonymi i najruchliwszymi uliczkami w mieście po wybudowaniu ZUS-u w sąsiedztwie Sądu Rejonowego. Trudności z komunikacją sprawiają organizowane na „Globusie” imprezy, koncerty, mecze, podczas których okoliczne osiedla stają się miejscami parkingowymi, co niejednokrotnie prowadzi do niszczenia zieleni. Dochodzi również do sytuacji niedopuszczalnych, gdy mieszkańcy okolicznych blokowisk po powrocie z pracy nie mają możliwości zaparkowania pod swoim blokiem, a czasem nawet na swoim miejscu parkingowym. Jak wykazują badania autorów oraz przeprowadzony z mieszkańcami wywiad środowiskowy, zapotrzebowanie na miejsca parkingowe nie zawsze związane jest z ich potrzebami. Problem stanowią nowe, nieosiedlowe inwestycje, powstające bez zaplecza parkingowego lub zapewniają miejsca płatne.

W wyniku przemian ustrojowych wygasła działalność kulturalno-oświatowa prawie wszystkich jednostek i organizacji. Ulegają one likwidacji lub komercjalizacji ze względu na brak funduszy na ich utrzymanie. Dalej swoją działalność prowadzi jednak Dom Kultury na os. Mickiewicza, finansowany ze środków Spółdzielni, pochodzących z opłat eksploatacyjnych. Podejmowane są nadal działania mające na celu aktywizację mieszkańców. Niemal codziennie odbywają się otwarte spotkania, np. z przedstawicielami instytucji pomocowych, dietetykami, przedstawicielami kultury. Organizowane są duże imprezy o szerokim zasięgu

Otwarty Piknik Rodzinny, ubieranie choinki na placu centralnym (os. Mickiewicza), festyny oraz akcje „Lato w mieście”. Mają one duży wpływ na zintegrowanie mieszkańców wokół programu rewitalizacji, pomagają w oswojeniu przestrzeni wspólnej, pobudzają lokalny patriotyzm (Muzioł-Węckiewicz 2009).

Władze osiedli rozwiązują lokalne problemy, starając się zażegnywać konflikty, a jednocześnie próbując zaspokoić oczekiwania innych. Rozwiązano w sposób niemal idealny problem bezpieczeństwa kotów, karmionych i trzymany w piwnicach, którymi zajmują się miłośnicy tych zwierząt. Na osiedlach ustawiono w ustronnych miejscach wykonane przez pracowników administracji ocieplone domki. Zwierzętami zajmują się przeważnie osoby starsze, dla których jest to forma spędzania czasu. Niejednokrotnie za własne pieniądze leczą, pielęgnują bądź poddają kastracji bezpieczeństwa zwierzęta. Podobnie rozwiązano problem dokarmiania ptaków, ustawiając dla nich duże, estetyczne karmniki.

Obecnie na osiedlach prowadzona jest wymiana starych i zużytych urządzeń zabawowych na nowe – atestowane oraz zmiana podłoża na placach zabaw na bardziej bezpieczne. Część dawnych terenów dla dzieci na obrzeżach osiedli jest likwidowana, szczególnie w miejscach zasłoniętych krzewami, gdzie istnieje ryzyko napadu rabunkowego.

Przemiany struktury społeczno-demograficznej

Dokonujące się zmiany w strukturze społecznej w opisywanych osiedlach są skutkiem naturalnych procesów demograficznych oraz migracji. Obejmują one zarówno wymianę mieszkańców w istniejących zasobach mieszkaniowych (rynek wtórny) jak i w niewielkim stopniu zasiedlanie nowych budynków (rynek pierwotny). We wszystkich osiedlach LSM, podobnie jak w wielu innych osiedlach w Polsce (Szafrńska 2010), można zaobserwować wzrost udziału gospodarstw jednoosobowych, głównie emeryckich (Rodzoś, Flaga 2010). Spada udział najmłodszych – dzieci, a ich obecność na placach zabaw jest okresowa i związana z opieką sprawowaną nad nimi przez babcię i dziadków. Obserwuje się czasowe zamieszkiwanie przez osoby młode (studentów), co jest związane z wynajmem stancji, czemu sprzyja bliskość uczelni wyższych. Taki układ struktury wiekowej wśród mieszkańców powoduje, że preferowane są bierne formy wypoczynku na placach, spacer, popularna jest także uprawa roślin w zakładanych spontanicznie przedogródkach. Nie są one formą zieleni oficjalnie funkcjonującą, ale dopuszczalną. Nadal potrzebne, choć w znacznie mniejszym stopniu, są place zabaw dla dzieci. Brakuje miejsc wypoczynku i rekreacji dla młodzieży, częściowo zaspokaja je oferta komercyjna ośrodka na „Globusie”. W okresie zimowym organizowane są ogólnodostępne lodowiska.

Modernizacja przestrzeni przyrodniczej i wypoczynkowej

Wychodząc naprzeciw potrzebom mieszkańców, w roku 2007 rozpoczęła się współpraca kierunku Architektura krajobrazu KUL z władzami LSM i kierownictwem poszczególnych osiedli. Opracowywane są projekty, w których autorzy mierzą się z przedstawionymi problemami. Prace nie ograniczają się jedynie do zaprojektowania zieleni upiększającej, lecz uwzględniają:

- zachowanie parkowego charakteru osiedli,
- modernizację terenów wypoczynku,
- przywrócenie bądź nadanie nowej rangi placom centralnym i wnętrzom międzyblokowym,
- poprawę estetyki przestrzeni i jakości zieleni,
- określenie nowego programu funkcjonowania przestrzeni osiedlowych,
- wprowadzenie aspektów kulturowych i ekologicznych w życie codzienne mieszkańców.

Proces rewitalizacyjny prowadzony jest w oparciu o wskazania zarządu spółdzielni i kierowników poszczególnych osiedli. W pracach uwzględniane są wytyczne autorów pierwotnych projektów osiedla, ustalenia z rad administracji oraz wnioski wyciągnięte z konsultacji bądź wywiadów środowiskowych przeprowadzanych wśród mieszkańców. Projekty w zależności od szczegółowości opracowania dotyczą wybranych fragmentów terenu bądź całej przestrzeni osiedla. Realizowane są w formie trzech tematów:

- Ogród Patrona – nawiązanie w przestrzeni do patrona osiedla, zarówno w formach nieożywionych jak i ożywionych, budowanie tożsamości miejsca, identyfikacja mieszkańców z postacią (projekt wykonawczy na os. Słowackiego),
- Ogród Zmysłów – zastosowanie w przestrzeni osiedlowej rozwiązań stymulujących w różnym stopniu zmysły użytkowników oraz umożliwiających aktywizację oraz zachęcenie do zgłębiania wiedzy (projekt koncepcyjny na os. Konopnickiej i Sienkiewicza),
- Ogród Naturalistyczny – rozwiązanie obejmujące dobór gatunków roślin ze zbiorowiska naturalnie występujących na terenach Lubelszczyzny oraz ukształtowanie terenu w formy zbliżone do naturalnych, np. rabaty z gatunkami rodzimymi, trawniki ekstensywne, łąki kwietne (projekt wykonawczy na os. Mickiewicza).

Jednym z zamierzeń w pracy projektowej jest przywrócenie lub wzmocnienie niezbędnego potencjału przyrody oraz właściwości samoregulujących systemów miejskich poprzez właściwe zagospodarowanie zieleni osiedlowej oraz ukierunkowanie jej funkcji z estetycznej na ekologiczną. Późniejsza obserwacja powstałych obiektów umożliwia ocenę nowego potencjału oraz określenie, jakimi działaniami można jeszcze silniej wpływać na poprawę ekologicznych standardów zespołów mieszkaniowych.

Poszczególne rozwiązania determinowane są potrzebami mieszkańców w różnych grupach wiekowych. U osób starszych ważne jest zaspokojenie poczucia bycia przydatnym, współuczestniczenie w życiu społecznym oraz umożliwienie utrzymania sprawności poprzez ruch o umiarkowanym charakterze (Czałczyńska-Podolska 2007). Celowe jest łączenie miejsc rekreacji osób dojrzałych i dzieci (opieka nad wnukami). Ważne jest również zapewnienie miejsc odpoczynku biernego, otoczonych zielenią, do spotkań i gier stolikowych oraz wnętrz umożliwiających rekreację połączoną z wykonywaniem czynności o charakterze użytkowym (np. przedogródki). W przypadku układów komunikacyjnych duże znaczenie mają bezpieczne i ciche ciągi spacerowe.

Biorąc pod uwagę fakt, że organizm ludzki przeznaczony jest do aktywności i działania, szczególnie ważny jest aktywny wypoczynek, codzienny 30-45-minutowy ruch na świeżym powietrzu co powoduje, że oznaki starzenia pojawiają się znacznie później niż u rówieśników prowadzących bierny tryb życia (Banaszak 2007). Dlatego jednym z rozwiązań stosowanych

w projektach dla tej grupy użytkowników są siłownie fitness na świeżym powietrzu, pozwalające na wykonywanie ćwiczeń w otoczeniu zieleni.

Tereny dla najmłodszych zgodnie z programem funkcjonalnym osiedla zostały wyprowadzone z najbliższej okolicy bloków w celu stworzenia międzyblokowych stref ciszy i wypoczynku dla osób starszych. Miejsca zabaw dla dzieci ograniczono do kilku miejsc na osiedlach, unowocześniając ich formę. Przestrzenie takie mają na celu grupowanie dzieci w różnym wieku, zapewniając integrację i dostępność do różnych rodzajów urządzeń zabawowych. Koncentracja jest ważna także ze względu na obecność osób starszych czy rodziców opiekujących się wnukami, co również zapewnia możliwość nawiązywania więzi.

Najtrudniejsze do zagospodarowania są tereny dla młodzieży. Grupy młodzieży są często źródłem konfliktów na osiedlach. Zachowania chuligańskie wynikają z braku emocjonalnego powiązania z miejscami zamieszkania i pomysłów bądź możliwości na zagospodarowanie wolnego czasu oraz okresowego przebywania na osiedlach. Tereny wypoczynku dla nich wymagają nietypowej formy zachęcającej do rekreacji. Poprzez wprowadzenie w przestrzeń osiedla oryginalnych i niebanalnych obiektów umożliwia się młodzieży wyrażanie siebie oraz poczucia przynależności w grupie. Są nimi m.in. skateparki, wielofunkcyjne boiska, ogrody doświadczeń i zmysłów, a także place posiedzkowe urozmaicone nietypowymi formami przeznaczonymi do wypoczynku biernego. Podobne są potrzeby osób dorosłych, przy czym nie wymagają one spektakularności w rozwiązaniach.

Dlatego doskonałym rozwiązaniem dla tej grupy wiekowej oraz dla innych mieszkańców stały się duże grille ogrodowe postawione w miejscach oddalonych od bloków, a jednocześnie w miarę bezpiecznych. Jak pokazują badania, zyskują one coraz większe zainteresowanie i stają się miejscem spotkań towarzyskich, a jednocześnie przyczyniają się do niwelowania niechcianych sytuacji.

Kolejnym stosowanym w projektach rozwiązaniem, mającym na celu modernizację przestrzeni osiedlowej, jest podnoszenie rangi placów centralnych. Poprzez grupowanie w nich różnych form wypoczynku biernego i czynnego, podnoszenie walorów estetycznych oraz wprowadzanie zupełnie nowych rozwiązań funkcjonalnych, nadaje się tym terenom nową jakość (os. Piastowskie). Działania takie mają przywrócić zatraconą rolę tych miejsc, podnosząc możliwość nawiązywania relacji i pogłębiania więzi społecznych różnych grup wiekowych. Bezpośrednie obcowanie z dobrze zaprojektowaną i odpowiednio udostępnioną zielenią wyrabia szacunek dla środowiska przyrodniczego, wpływa na regenerację sił oraz poprawę ogólnego stanu zdrowia.

Przebudowie podlegają również formy zieleni osiedlowej. Projekty przewidują przebudowę rabat, skalników i zieleni przy ciągach komunikacyjnych. Zmiany polegają na wprowadzeniu roślin sprzyjających wypoczynkowi, podnoszących walory estetyczne i zdrowotne przestrzeni, pożytecznych dla owadów. Równocześnie przemianie podlegają wnętrza międzyblokowe, nabierając charakteru miejsc zacisznych, sprzyjających kontemplacji i odpoczynkowi biernemu. Na osiedlu Mickiewicza, zgodnie z zaleceniami, w wybranych strefach ograniczono koszenie trawników do 4 razy w roku.

Ważnym aspektem determinującym kolejność działań i stosowane rozwiązania w projektach jest uwzględnianie systemu przyrodniczego miasta. Projektanci w oparciu o wcześniejsze badania starają się, aby układy roślinności w obrębie osiedli tworzyły sieć wyraźnie łączącą sąsiadujące tereny. Poprzez stwarzanie tego typu powiązań usprawnia się funkcjonowanie zależności przyrodniczych i wymianę puli genów, poprawia jakość warunków środowiskowych, a co za tym idzie – podnosi standardy mieszkaniowe.

W projektach, a także w realizacjach zadbano również o aspekt związany z fauną. Wprowadzono małą architekturę, taką jak poidelka dla ptaków, nowe domki dla kotów i karmniki. W celu podniesienia walorów estetycznych i ekologicznych przestrzeni prowadzone są badania dotyczące wprowadzenia cennych dla osiedli gatunków roślin.

Podsumowanie

Rozbudowa miast niekorzystnie wpływa na stan środowiska przyrodniczego, prowadzi do uszczuplenia terenów zieleni oraz negatywnie oddziałuje na ich strukturę. Nowo powstające przebiegi arterii komunikacyjnych powodują rozdrabnianie zwartych układów zieleni. Zanieczyszczenie powietrza i gleb wpływa na pogorszenie warunków środowiskowych, a wysoka zabudowa i system kanalizacyjny przyczyniają się do pogorszenia warunków siedliskowych roślin. Poprawę wymienionego stanu można osiągnąć poprzez zwiększenie areału obszarów biologicznie czynnych. Jest to trudne w przypadku komercjalizacji przestrzeni, wzmożonej zabudowy, m.in. deweloperskiej oraz wiązania jej w układ ciągły z obszarami zasilania znajdującymi się w strefie zewnętrznej. Wielokrotnie funkcję taką pełnią tereny zieleni osiedlowej, dlatego nie można pozwolić na ich zniszczenie. Brak czasu wolnego, ale też starzejące się społeczeństwo wymagają nie tylko tworzenia czy zachowania takich terenów, ale też dostosowania do współczesnych potrzeb.

Jak pisze Kosiński (2011) od 40 lat na Zachodzie na skutek protestów, na osiedlach rozwija się sztuka kształtowania przestrzeni śródblokowych. Jest ona widoczna poprzez wprowadzanie powierzchni dla odnowy biologicznej, instalacji i urządzeń służących zabawom i grom oraz czynnemu wypoczynkowi i różnego rodzaju obiektów artystycznych. Projektowana jest także zieleń o różnych piętrach i dużym zróżnicowaniu gatunkowym w celu łagodzenia opresyjnego działania. Zadania te realizowane są na osiedlach LSM, które tak jak kiedyś są dobrym przykładem i mogą służyć za wzór w podejmowaniu działań modernizacyjnych. Jedynym, większym problemem w tej dzielnicy są błędne decyzje podejmowane przez władze miasta.

Literatura

1. Banaszak Z., 2007, *Rekreacja ruchowa i zdrowotna słuchaczy Zielonogórskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku*, [w:] *Zieleń miast i wsi współczesna i zabytkowa*, t. 2, Wyd. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sulechowie, Sulechów.
2. Baranowski T, Dankowska E., 2007, *Tereny wypoczynku dla osób w naszym wieku i naszej kondycji*, [w:] *Zieleń miast i wsi, współczesna i zabytkowa*, t. 2, Wyd. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sulechowie, Sulechów.

3. Chybalska M., 2003, *Modernizacja wewnątrz międzyblokowych szansą dla codziennej rekreacji na wolnym powietrzu*, [w:] Gospodarczyk F. (red.), *Kształtowanie, pielęgnacja i ochrona miejskich terenów rekreacyjnych*, Materiały z ogólnopolskiej konferencji z cyklu Nauka-Praktyce, Wyd. Akademia Rolnicza, Wrocław.
4. Chybalska M., 2007, *Tereny dla nowych form rekreacji czynnej*, [w:] *Zieleń miast i wsi, współczesna i zabytkowa*, t. 2, Wyd. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sulechowie, Sulechów.
5. Chybalska M., 2009, *Rekreacja czynna osób wieku dojrzałego*, Architektura krajobrazu 3.
6. Chybalska M., 2010, *Tereny zieleni osiedlowej jako miejsce aktywnej rekreacji osób starszych*, [w:] Kosmala M. (red.), *Zieleń osiedlowa – stan obecny i wskazania do poprawy*, Wyd. Polskie Zrzeszenie Inżynierów i Techników Sanitarnych Oddział Toruń, Toruń.
7. Czalczyńska-Podolska M., 2007, *Potrzeby rekreacyjne różnych grup wiekowych – wytyczne dla tworzenia ogrodów zabaw i rekreacji*, [w:] *Zieleń miast i wsi, współczesna i zabytkowa*, t. 2, Wyd. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sulechowie, Sulechów.
8. Denys M., 2007, *Źródła idei i drogi powstania Lubelskiej Spółdzielni Mieszkaniowej*, [w:] *50 lat Lubelskiej Spółdzielni Mieszkaniowej*, Wyd. Lubelska Spółdzielnia Mieszkaniowa, Lublin.
9. Dylewski R., 2007, *Dzielnica LSM-Rury w Lublinie – początki, stan obecny, perspektywy. Spojrzenie architekta, urbanisty i mieszkańca*, [w:] *50 lat Lubelskiej Spółdzielni Mieszkaniowej*, Wyd. Lubelska Spółdzielnia Mieszkaniowa, Lublin.
10. Gawłowska A., 2009, *Rekreacja dla dorosłych*, *Zieleń miejska* 33.
11. Kosiński W., 2011, *Zieleń w polskich osiedlach mieszkaniowych z lat 1920-2010. Analiza wartościowych rozwiązań i porażek*, [w:] Szulczewska B., Giedych R. (red.), *Przestrzeń przyrodnicza i społeczna osiedli mieszkaniowych w XX i XXI wieku*, Wyd. SGGW, Warszawa.
12. Kosmala M., 1979, *Wybrane zagadnienia projektowania placów zabaw dla dzieci w osiedlu mieszkaniowym*, Biul. Inf. Użytkowanie – Konserwacja – Remonty 3.
13. Kosmala M., 1979, *Projektowanie placów zabaw a teoretyczne koncepcje zabawy*, *Miasto* 10.
14. Kosmala M., 1980, *Atrakcyjność jako zasadnicze kryterium projektowania urządzeń na placach zabaw dla dzieci*, *Miasto* 7.
15. Kosmala M., 2003, *Ogrody zabaw dziecięcych – powrót do źródeł*, [w:] Materiały IV Ogólnopolskiej Konferencji: *Zieleń w przestrzeni miejskiej. Jakość i radość życia*, Warszawa 28-29.08.2003.
16. Kosmala M., 2003, *Place zabaw w świetle polskiego prawa*, Zeszyty komunalne – Zieleń w mieście i gminie, Dodatek do Przeglądu Komunalnego 8.
17. Muzioł-Węckiewicz A., 2009, *Rewitalizacja dzielnic śródmiejskich*, [w:] Jarczewski W. (red.), *Przestrzenne aspekty rewitalizacji – śródmieścia, blokowiska, tereny przemysłowe, pokolejowe i powojkowe*, t. 4, Wyd. Instytut Rozwoju Miast, Kraków.
18. Ochalska H., 2007, *W dobie przemian politycznych i gospodarczych. Lubelska Spółdzielnia Mieszkaniowa po roku 1990*, [w:] *50 lat Lubelskiej Spółdzielni Mieszkaniowej*, Wyd. Lubelska Spółdzielnia Mieszkaniowa, Lublin.
19. Rodzoś J., Flaga M., 2010, *Nowa sytuacja społeczna starych osiedli mieszkaniowych na przykładzie osiedla im. A. Mickiewicza w Lublinie*, [w:] Jażdżewska I. (red.), *Osiedla blokowe w strukturze przestrzennej miast*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
20. Szafrąńska E., 2010, *Wielkie osiedla mieszkaniowe w okresie transformacji – próba diagnozy i kierunki przemian na przykładzie Łodzi*, [w:] Jażdżewska I. (red.), *Osiedla blokowe w strukturze przestrzennej miast*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
21. Szulczewska B., Giedych R., 2011, *Główne problemy i tendencje kształtowania zieleni osiedlowej w Polsce w XX i XXI wieku*, [w:] Szulczewska B., Giedych R. (red.), *Przestrzeń przyrodnicza i społeczna osiedli mieszkaniowych w XX i XXI wieku*, Wyd. SGGW, Warszawa.

22. Wycichowska B., 2010, *Wytyczne do programu działania na rzecz poprawy estetyki i funkcjonalności zieleni osiedlowej w Łodzi*, [w:] Kosmala M. (red.), *Zieleń osiedlowa stan obecny i wskazania do poprawy*, Wyd. Polskie Zrzeszenie Inżynierów i Techników Sanitarnych Oddział Toruń, Toruń.

RECREATIONAL OPTIONS AVAILABLE AT THE LUBLIN HOUSING COOPERATIVE – EXAMPLES OF POSITIVE CHANGE

Summary. Changes in society in terms of its age structure, key living needs, and housing preferences trigger the need to constantly modernize living spaces. The proper functioning of such spaces can be assured via appropriate changes in functional housing programs every ten to twenty years based on current needs. A good example of this type of evolution is the Lublin Housing Cooperative in the eastern Polish city of Lublin, which has already begun the living space modernization process with the assistance of the Institute of Landscape Architecture. The project includes expanded recreational options, improvements in the functional aspect of the community, and upgrades in its level of attractiveness and general aesthetics via a special focus on ecological and landscape characteristics. Each stage of the project is successively realized and feedback helps stakeholders assess the rationale of each given stage. At the same time, community residents respond positively to these recreational upgrades, which suggests that the project is quite sensible. In effect, residents are able to refocus on the natural environment and their neighbors, which further improves local community relationships.

Keywords: housing estates, common green areas, recreation in the city

Dr Ewa Trzaskowska, mgr inż. Paweł Adamiec
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Katedra Kształtowania Krajobrazu